

Ev Hvizdová

Udržateľný cestovný ruch ako šanca pre rozvoj regiónov a zamestnanosti

---

Zarządzanie. Teoria i Praktyka nr 2 (16), 29-35

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

UDRŽATEĽNÝ CESTOVNÝ RUCH AKO ŠANCA PRE ROZVOJ REGIÓNOV A ZAMESTNANOSTI / SUSTAINABLE TOURISM AS AN OPPORTUNITY FOR REGIONAL DEVELOPMENT AND EMPLOYMENT

Adres do korespondenciji:
e-mail: hvizdova@ismpo.sk

ABSTRAKT

Príspevok reprezentuje odvetvie cestovného ruchu ako jedného z pilierov regionálneho rozvoja, ktorého cieľom je zlepšenie životnej úrovne akuality života obyvateľov žijúcich v danom regióne a zachovanie životného prostredia pre budúce generácie. Cieľom príspevku je poukázať na špecifiká a danosti regiónov, ktoré nie sú dostatočne využité a mohli by byť alternatívnymi možnosťami zvýšenia zamestnanosti v oblasti udržateľného cestovného ruchu. Na základe výsledkov realizovaného výskumu, príspevok popisuje riešenie alternatívnych možností rozvoja regiónov, zamestnanosti, konkurencieschopnosti a zabezpečenia ekonomického rastu v skúmanej lokalite Snina na Východnom Slovensku a je spracovaný na základe sumarizácie a analýzy dostupných informácií o teoretických prístupoch k existencii udržateľného cestovného ruchu a opiera sa o výsledky primárneho kvalitatívneho výskumu.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: UDRŽATEĽNÝ CESTOVNÝ RUCH; ZAMESTNANOSŤ; REGIÓN; VÝSKUM; REGIONÁLNY ROZVOJ; VIDIECKA TURISTIKA;

JEL CLASSIFICATION

ABSTRACT

The paper presents the tourism sector as one of the pillars of regional development, aimed at improving the standard of living and quality of life of people living in the region and preservation of the environment for future generations. The paper highlights specific realities of the regions that are not adequately exploited and could become alternative options to increase employment in the field of sustainable tourism. Based on the results of the research paper proposes solution of the alternative options for regional development, employment, competitiveness and security of economic growth at the site of Snina in East Slovakia and is elaborated on the basis of summarizing and analyzing available information on the theoretical approach to the existence of sustainable tourism and is based on results of the primary qualitative research.

KEY WORDS: SUSTAINABLE TOURISM; EMPLOYMENT; REGION; RESEARCH; REGIONAL DEVELOPMENT; RURAL TOURISM;

1 TEORETICKÝ VSTUP DO PROBLEMATIKY

Politika súdržnosti je najdôležitejšou investičnou politikou Európskej Únie, ktorá sa zameriava na všetky regióny a mestá v Európskej únii s cieľom podporovať tvorbu pracovných miest, konkurencieschopnosť podnikov, hospodársky rast, trvalo udržateľný rozvoj a zlepšovať kvalitu života občanov. Finančné prostriedky sa poskytujú prostredníctvom troch hlavných fondov a jedná sa o: Európsky fond regionálneho rozvoja, ktorý posilňuje regionálnu hospodársku a soci-

álnu súdržnosť, vytvárať pracovné miesta a tiež financuje projekty cezhraničnej spolupráce; Európsky sociálny fond investuje do ľudí, pričom sa zameriava na zlepšenie zamestnanosti a na možnosti vzdelávania. Snaží sa tiež pomáhať znevýhodneným skupinám, ktoré sú ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením; Kohézny fond investuje do ekologického rastu a trvalo udržateľného rozvoja. Spolu s Európskym poľnohospodárskym fondom pre rozvoj vidieka a Európskym fondom námorného a rybného hospodárstva tvoria Európske štrukturálne

a investičné fondy. Dôležitou súčasťou rozvoja vidieka sú aj súkromné investície do výstavby a opráv priamo rekreačných zariadení alebo zariadení podporujúcich rozvoj cestovného ruchu na vidieku. Práve tieto investície sa môžu zdať pre podnikateľov rizikové z pohľadu návratnosti a môžu viesť k dlhodobým finančným problémom. Autorka Sedláková (2015) uvádza, že predikčné modely uplatňované vo finančnom riadení podniku môžu pomôcť predvídať nadschádzajúce zmeny v spoločnosti a zabrániť tak nežiaducim zmenám, ako sú bankroty (Sedláková 2015).

Myšlienka udržateľnosti cestovného ruchu poukazuje na tvorbu udržateľnej lokality, špeciálne sa zaoberá sociálnym a ekologickým pohľadom a rozvojom teritória. Kladie dôraz na vytváranie rovnováhy medzi ochranou prírody (tzv. *genius loci*) a vplyvu cestovného ruchu ako časti lokálnej komunity (Šimková 2013).

V rámci programu „Horizontálna priorita Národného strategického referenčného rámca“ Úrad vlády Slovenskej republiky rozpracoval Systém Horizontálneho princípu Udržateľného rozvoja na roky 2014-2020, ktorého hlavným cieľom je zabezpečenie environmentálnej, sociálnej a ekonomickej udržateľnosti rastu s osobitným dôrazom na ochranu a zlepšenie životného prostredia pri zohľadnení zásady „znečisťovateľ platí“.

Multifunkcionalita v ekosystéme si vyžaduje riešenie problémov lokálnych oblasti sofistikovaným prístupom, to znamená analyzovanie oblasti, lokálnej kapacity infraštruktúry, sociálnej dimenzie cestovného ruchu a sociálneho kapitálu, zameranie sa na riadenie podnikateľov v danom regióne – problémy so strategickým manažmentom, destinačným manažmentom, destinačným marketingom (Šimková 2013).

Cieľom skutočnej vidieckej turistiky a agroturistiky je udržať obyvateľov vidieka v ich domovoch, poskytnúť im možnosť dodatočného príjmu, alebo dokonca vytvoriť primárne zdroje príjmu, udržať a oživiť tradície našich predkov, obnoviť súdržnosť a hrdosť obyvateľov obce, ako aj prilákať mladých ľudí, aby sa vrátili k bývaniu na vidieku, kde môžu vytvoriť svojim deťom plnohodnotný život a to všetko bez ničivého dopadu na životné prostredie a kultúru, ktorý je charakteristický pre masové formy cestovného ruchu (Gondová, Reed, Tvrdoňová, 2000).

Celoeurópskym trendom v oblasti cestovného ruchu je vytváranie podmienok pre produkty udržateľného cestovania. Cieľom je naplnenie základných potrieb, zlepšenie životnej úrovne pre všetkých, zvýšenie ochrany a manažovania ekosystémov a vytvorenie podmienok pre bez-

pečnú a prosperujúcu budúcnosť. Udržateľný cestovný ruch je vnímaný ako nástroj regionálneho rozvoja. Je nevyhnutné, aby produkt cestovného ruchu, ktorý tieto krajiny ponúkajú, niesol v sebe princípy udržateľného rozvoja, medzi ktoré patria:

- ekonomická životaschopnosť,
- lokálna prosperita,
- rovnosť zamestnaneckých podmienok,
- sociálna rovnosť,
- uspokojenie potrieb návštevníkov,
- lokálna kontrola dodržiavania plánovanej stratégie,
- kultúrna rozmanitosť,
- fyzická integrita,
- podpora a ochrana biodiverzity,
- efektívnosť vo využívaní lokálnych zdrojov,
- ochrana životného prostredia (UNWTO 2016).

Regióny východného Slovenska majú ideálne prírodné podmienky pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu, ktorý by do určitej miery mohol zmierniť vysokú nezamestnanosť. Regionálne rozdiely na Slovensku v nezamestnanosti sú výrazné. Napriek určitému pokroku dosiahnutému pri odstraňovaní rozdielov bola v roku 2014 nezamestnanosť v Bratislave (6,0 %) stále viac než dvakrát nižšia než na východe Slovenska (16,6 %). Hlavnými dôvodmi tohto javu je kombinácia nízkeho rastu a nízkej tvorby pracovných miest v strednej a východnej časti krajiny, ako aj nedostatočná regionálna mobilita pracovnej sily do oblastí s vyšším počtom voľných pracovných miest. Medzi faktory, ktoré bránia mobilite, patrí nedostatočná dopravná infraštruktúra, na slovenské platy pomerne vysoké cestovné a ubytovacie náklady, vzdelávanie a sociálna inklúzia, ako aj nedostatočne rozvinutý trh s nájomným bývaním. Situáciu znásobuje nevyhovujúca infraštruktúra a podnikateľské prostredie, ktoré bráni prílevu investícií a tvorbe pracovných miest. V rýchlo meniacom sa prostredí dôležitú úlohu zohrávajú externé a interné faktory, ktoré sa podieľajú na stabilite ekonomického rastu a tým vytvárajú predpoklady na priaznivé podnikateľské prostredie (Mokrišová 2013). V roku 2015 Slovensko prijalo Zákon o podpore regiónov s vysokou nezamestnanosťou, ktorý vychádza z existujúcich politík týkajúcich sa podpory investícií, sociálneho bývania a rozvoja infraštruktúry.

2 VÝSLEDKY VÝSKUMU

Cieľ výskumu bol zameraný na identifikáciu faktorov, ktoré ovplyvňujú možnosti podnikania a zamestnania

sa v oblasti udržateľného cestovného ruchu v regiónoch Slovenska s dôrazom na životné prostredie.

Ako výskumná metóda boli využité hĺbkové rozhovory viacerých zainteresovaných osôb v skúmanej problematike v zvolenom regióne. Výstupom rozhovorov nie sú číselné dáta, ale hodnotné informácie, informácie z tzv. pravej ruky, na základe ktorých je možné vyvodit' i navrhnuť opatrenia pre rozvoj regiónu v rámci udržateľného cestovného ruchu smerom k vyššej zamestnanosti. Celkom sa rozhovorov zúčastnilo 35 osôb, z toho 1 riaditeľ chránenej oblasti, 4 starostovia obcí, 7 podnikateľov – vlastníkov podniku cestovného ruchu (z toho 2 zahraniční podnikatelia, ktorí odišli za pracovnými príležitosťami do zahraničia a pochádzajú zo skúmaného regiónu), 12 manažérov podniku cestovného ruchu, 11 obyvateľov lokality. Rozhovory boli realizované v mesiacoch máj – júl 2016. Odpovede na otázky, ktoré sme od respondentov získali, sme zosumarizovali do piatich problémových oblastí. Geografická oblasť pre skúmanie bol zvolený región Snina, ktorý je situovaný na východe Slovenska. Túto problémovú oblasť sme prioritne zamerali na región Snina, nakoľko tento región vykazuje výsledky, ktoré sú aplikovateľné na reálny rozvoj udržateľného cestovného ruchu jednak svojim prírodným potenciálom a taktiež vysokou nezamestnanosťou, ktorá by sa mohla rozvojom cestovného ruchu eliminovať. K výberu lokality a respondentov, ktorí rozhovor pre výskumné účely poskytli je dôležité poznamenať, že zámerom výskumu nie je riešenie geografických rozdielov medzi jednotlivými regiónm Slovenska, ale ide hlavne o skúmanie možnosti rozvoja udržateľného cestovného ruchu, ako šance pre zvyšovanie životnej úrovne jej rezidentov prostredníctvom benefitov, ktoré udržateľný cestovný ruch so sebou prináša. Východné Slovensko konkrétne región Snina bol v problémovej oblasti vybraný vzhľadom k najlepšej dostupnosti a diverzite regiónu. Rovnaká metodika výskumu môže byť využitá pre ktorýkoľvek región, ktorý spĺňa predpoklady pre výskum.

2.1 ZHRNUTIE VÝSKUMU

Problémová oblasť I. - Uvedomenie si hodnoty životného prostredia a jeho pozitíva miestnym obyvateľstvom a rozvoj udržateľného cestovného ruchu vo všetkých jeho formách (zamestnanosť, rozvoj obce).

Miestne obyvateľstvo žijúce v oblasti, kde je možné takýto druh cestovného ruchu rozvíjať si uvedomuje hodnotu svojho životného prostredia. Obyvatelia sa v takomto prostredí vedia orientovať a aj ich fungovanie je v súlade s okolitou prírodou. Pre mnohých obyvateľov jednotlivých obcí je napríklad lesohospodárstvo hlavným

zdrojom obživy. Na základe rozhovorov s miestnymi obyvateľmi prevažne staršími obyvateľmi obcí, chýba povedomie o hodnote chránenej biodiverzity, taktiež majú nízku motiváciu a pochopenie pre budovanie cestovného ruchu ako alternatívneho zdroja príjmov. Pokles demografickej krivky a odchod mladých ľudí za prácou do blízkeho i vzdialenejšieho zahraničia sa prejavuje v každej obci. Je potrebné, aby predstavitelia verejnej správy a vzdelávacie inštitúcie v regióne širili osvetu a vzdelanie týkajúce sa významu budovania ekoturistických produktov na svojom území. Lokálna komunita a jej presvedčenie o pozitívnom dopade cestovného ruchu je súčasťou produktu cestovného ruchu a podieľa sa na kreovaní cestovateľského zážitku návštevníkov - turistov. Je potrebné prilákať mladých ľudí, ktorí odišli za prácou do zahraničia alebo väčších miest na Slovensku naspäť do rodného kraja a vytvorit' podmienky pre spoluprácu všetkých zainteresovaných, aby sa podieľali na tvorbe podnikateľského prostredia atraktívneho pre mladých podnikateľov v regióne. Akýkoľvek zásah do životného prostredia v regióne musí byť vykonaný v súlade so súhlasom miestnej komunity. Udržateľný cestovný ruch a všetky jeho formy napríklad ekoturizmus, agroturistika, ekoagroturistika, vidiecky cestovný ruch, lesoturistika a mnohé ďalšie si vyžadujú dôkladnú prípravu a poznanie základných faktorov, ktoré je potrebné ovládať aj zo strany návštevníkov ešte pred príchodom do danej lokality, aby nedochádzalo k zbytočným nedorozumeniam medzi miestnym obyvateľstvom a návštevníkmi - turistami. Preto je potrebné myslieť na všetky informačné služby, pretože informovaný turista si uvedomuje hodnotu životného prostredia a počas svojho pobytu sa tak stáva súčasťou miestnej komunity, spoznáva miestny spôsob života a rozširuje si svoje vedomosti, čím nadobúda komplexný zážitok z cestovania. Po skončení pobytu sa stáva multiplikátorom šírenia svojich zážitkov, čo sa môže premietnuť vo zvýšenej návštevnosti v prípade, že k spokojnosti návštevníka so službami aj reálne došlo.

Problémová oblasť II. - Ekologický cestovný ruch ako nástroj socioekonomického rozvoja v regióne - zvyšovanie životnej úrovne rezidentov

Primárna ponuka východnej časti okresu Snina je tvorená predovšetkým hodnotným prírodným potenciálom. Región patrí medzi priemyselne slabo vyvinuté časti Slovenska. Hlavným zdrojom príjmov obyvateľov v obciach v okolí národného parku Poloniny je lesohospodárstvo. Cestovný ruch ponúka alternatívne riešenie pri socioekonomických problémoch v oblasti a prináša sociálne benefity pre miestne obyvateľstvo. Ekonomická

životaschopnosť a blahobyt sú výsledkom partnerského budovania udržateľného cestovného ruchu v regióne. Prírodné krásy národného parku získali mnoho medzinárodných ocenení. Pre turistov sú Poloniny mimoriadne atraktívnym a nepoznaným regiónom. Jeho slabými stránkami je zložitá dopravná dostupnosť a nedostatok základných turistických služieb. Osobitnou kapitolou je zachovanie lokálnych tradičných remeselníckych činností a farmárskych aktivít.

Pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu - ekoturistiky je potrebné osloviť obyvateľov, ktorí ovládajú remeslá a spomedzi mladšej generácie preškoliť ich nasledovníkov tak, aby dokázali vytvoriť životaschopný podnikateľský projekt umožňujúci nielen zachovať ale aj rozšíriť remeselnú činnosť v regióne. Podporou projektov a podnikateľských aktivít je možné tieto nedostatky odstrániť. Pri ich realizácii je dôležité dlhodobé plánovanie a dodržiavanie princípov udržateľného rozvoja odporúčaných Svetovou organizáciou cestovného ruchu. V tomto kontexte by bolo vhodné zapojenie miestnej samosprávy v oblasti vytvorenia podmienok pre začínajúcich podnikateľov s možnosťou dlhodobej podpory a poskytnutia takých finančných nástrojov, ako sú kompromisné riešenia v oblasti daňovej či úverovej politiky.

Socioekonomický rozvoj je možný len v prípade, že peniaze získané z odvetvia cestovného ruchu zostanú v regióne. Návštevníci soft turizmu prinášajú do regiónu finančné prostriedky spotrebovávaním služieb, ktoré cieľové miesto ponúka. Ich prítomnosť zvyšuje záujem samotného lokálneho obyvateľstva na zachovaní biodiverzity. V prípade skúmaného regiónu dokáže národný park poskytnúť prácu nielen prostredníctvom lesohospodárstva, ale i prostredníctvom plánovanej a koordinovanej turistiky. Zvýšenie životnej úrovne je záväzkom pre subjekty fungujúce v cestovnom ruchu. Tieto ambície je možné naplniť zapojením miestnej komunity do služieb a rešpektovaním sociokultúrnych aspektov komunity - kultúrneho dedičstva a tradícií. Dôležité je priebežne monitorovať ekonomické výsledky destinácie s indikátormi zahrňujúcimi informácie o výdavkoch návštevníkov, príjmoch z ubytovania, zamestnaneckých a investičných informáciách.

Dôležitou otázkou je, kto bude iniciátorom rozvoja cestovného ruchu v lokalite národného parku Poloniny. Možnosti sú dve buď to bude verejný alebo súkromný sektor. V každom prípade je dôležité myslieť na zásadu zapájania miestneho obyvateľstva pre naplnenie cieľa regionálneho rozvoja a zvyšovania životnej úrovne. Cestovný ruch predovšetkým vo svojich počiatočných fázach prináša viaceré riziká týkajúce sa sociálnej ochra-

ny zamestnancov. Nestabilita práce, sezónny charakter cestovného ruchu a neistota zárobku sú hlavné výzvy, s ktorými treba rátať a prinášať preventívne opatrenia a riešenia. Každý zamestnanec má právo na mzdu a zamestnanie. Pri plánovaní tejto časti je dobrou cestou výmena osvedčených skúseností s organizáciami a krajinami, kde sa s podobnými problémami stretli a vedia ich vyriešiť. Rovnako tak je dôležité správne pripraviť zamestnancov na výkon pracovných aktivít. Odvetvie cestovného ruchu je odvetvím služieb. Dôležitá je profesionalita a dôveryhodnosť. Školenia, tréningy, cezhraničné výmeny zamestnancov a nadobúdanie zahraničných skúseností sú možnosti vhodnej prípravy profesionálnych pracovníkov. Európska únia poskytuje priestor pre rôznorodé mobility profesionálov a pracovníkov v rôznych oblastiach. Je potrebné tento priestor využiť. Pre účely regionálneho rozvoja treba dbať na dominantné postavenie miestnych podnikateľov. Podpora malých a stredných podnikov, ktoré sú pre odvetvie turizmu typické, je zo strany verejnej správy nevyhnutná, najmä v samotných počiatočných ich projektoch. Významnú pozornosť je treba venovať pracovníkom, ktorí sa zaoberajú remeselnou výrobou. Predstavitelia verejnej správy v spolupráci s organizáciami a jednotlivými združeniami môžu stimulovať miestne obyvateľstvo a podnikatelia ho k podnikateľskej činnosti. Dôležité je nachádzanie predovšetkým finančných nástrojov, ktoré pomôžu náročnému podnikateľskému začiatku. Podnikanie v ekoturizme znamená zachovanie autentického prostredia a jeho sprístupnenie návštevníkom, či už vo forme ubytovacích kapacít, gastronómie, či výrobe a predaji suvenírov. Región v oblasti národného parku je známy aj vďaka svojim agrikultúrnym a remeselným aktivitám akými sú včelárstvo, sadovníctvo, košíkárstvo, rezbárstvo, výrobky z papirovia, písanie kraslíc, tkáčstvo alebo aj zber bylín. Pri budovaní cestovného ruchu v Poloninách je nevyhnutné, aby sa zabránilo tzv. leakage efektu a peniaze z neho zostali v regióne a prispievali k jeho budovaniu. V prípade záujmu o prilákanie investora do rozvoja cestovného ruchu je nevyhnutné vytýčiť podmienky zapojenia investorov do lokálneho rozvoja a oboznámiť ich s prijatými etickými, sociálnymi a environmentálnymi a ekonomickými opatreniami. Pre optimálny rozvoj udržateľného cestovného ruchu formou ekoturizmu je potrebné vytvoriť podmienky pre dostupnosť regiónu pre všetkých potenciálnych účastníkov cestovného ruchu. Aj napriek skutočnosti, že hlavnou cieľovou skupinou takejto formy cestovného ruchu sú environmentálne a sociálne uvedomelí cestovatelia, ktorí sú pripravení na rôznorodé aktivity v prírode, tvorba ekoturistického produktu znamená prípravu odlišných variantov pre rozličné skupiny účastníkov cestovného ruchu. Zabezpečenie flexibilného

produktu znamená myslieť na špecifické skupiny, ktorých predstaviteľmi sú deti, rodiny s deťmi, starší cestovatelia, cestovatelia so zdravotným postihnutím, mladí nenároční cestovatelia a všetkých, ktorí majú špeciálne požiadavky k prístupu k prírodným a kultúrnym atrakciám. Rozmanitosť aktivít, ubytovacích zariadení a programov je nástrojom, ktorým cieľové miesto môže prilákať širšie skupiny návštevníkov s prihliadnutím na potreby dostatočnej ochrany životného prostredia.

Ekoturizmus je možné vnímať ako istú formu sociálneho turizmu. Najmä v podmienkach rozvoja domáceho cestovného ruchu je flexibilný produkt nástrojom motivácie k účasti na cestovnom ruchu.

Problémová oblasť III. - **Cestovný ruch prispieva k zachovaniu a ochrane prírodného bohatstva v regióne**

Prírodná ponuka nie je majetkom miestneho obyvateľstva. Je darom a príležitosťou, ktorú treba správne využiť. V Poloninách je jedinou vhodnou cestou budovanie udržateľného turizmu orientovaného na kvalitu, nie kvantitu návštevníkov. Ochrana prírodného prostredia je nadradená aktivitám turistom. Ich plánovanie a realizácia musí byť koordinovaná komplexne - subjektmi cestovného ruchu i zástupcami ochrany prírody v národnom parku. Jednotlivé aktivity môžu prispievať k lepšej ochrane biodiverzity. Existujú formy ekoturizmu, ktorých náplňou je práca na zlepšovaní podmienok prírodných atrakcií, ako aj podmienok života miestneho obyvateľstva. Ide predovšetkým o formy dobrovoľníckeho turizmu, tzv. „volunturizmu“, ktorý je jedným z najnovších cestovateľských trendov. Je tiež ekonomickejšou alternatívou ku klasickým zeleným formám cestovania a v turistickom produkte národného parku mu patrí čestné miesto. Produkt ekoturizmu v národnom parku znamená spoznávanie jedinečností prostredníctvom osobného prístupu miestnych sprievodcov. Práve tí sú dôležití, pretože poskytujú informácie a skúsenosti, ktoré nie sú pre návštevníka dostupné. Cieľom je vytvoriť také podmienky a zážitok, aby sa účastníci do regiónu radi vracali. Dôležitá je drobná informačná infraštruktúra v rámci turistických chodníkov približujúca hodnoty a unikátnosť prírodného prostredia. Do tejto infraštruktúry zaradzujeme nízkokapacitné chatky, rozhľadne, táboriská, oddychové zóny, cykloturistickú infraštruktúra a podobne.

Problémová oblasť IV. - **Cestovný ruch ako nástroj zvyšovania životnej úrovne miestneho obyvateľstva**

Cestovanie je interaktívny proces, v ktorom sa do vzájomného vzťahu - intrakcie dostávajú príslušníci miestnej komunity s účastníkmi cestovného ruchu z iných regiónov. Zapájanie miestneho obyvateľstva do práce v oblasti cestovného ruchu je výzvou pre investorov, miestnych nadšencov, ochranárov i samosprávu. Správna motivácia a nástroje môžu do obcí prilákať mladých kreatívnych ľudí, ktorí odišli za prácou do miest, či zahraničia. Cestovný ruch si vyžaduje priame i nepriame zamestnania. Motivovanie k práci v odvetví cestovného ruchu je súčasťou stratégie rozvoja regiónu. Miestne obyvateľstvo možno zapojiť do aktivít, pre ktoré je ich región navštevovaný. Disponujú vedomosťami týkajúcimi sa histórie a poznania vlastnej kultúry. Na druhej strane je v danom regióne nevyhnutné, aby sa turizmus stal jedným z hlavných zdrojov príjmov miestneho obyvateľstva. Ubytovacie zariadenia, sprievodcovská činnosť, stravovacie zariadenia, remeselná činnosť a výroba suvenírov, dopravné služby a ďalšie služby nevyhnutné k fungovaniu turizmu by mali byť v rézii miestnych podnikateľov a obyvateľov. Turizmus je jednou z mála vzácnych možností na zvyšovanie životnej úrovne obyvateľov. Ešte pred desiatimi rokmi bola veľkým problémom jazyková gramotnosť, dnes už podľa slov respondentov tento problém tak vypuklý nie je, problémom zostáva užiť sa cestovným ruchom. V zahraničí sa mnohí mladí ľudia, momentálne už ľudia v strednom veku z regiónu živia cestovným ruchom buď v destináciách, ktoré sú založené na letných alebo zimných formách cestovného ruchu a sú veľmi spokojní. V rozhovoroch s nimi je cítiť, že by sa aj radi vrátili, prípadne by aj rozbehli podnikateľské aktivity v tomto smere, ale chýba im istota, že to bude fungovať, práce sa neboja, všetko čo dokázali v zahraničí, dokázali vlastnými rukami uvádzajú dopytovaní.

Dôležitou oblasťou rozvojových projektov sú štúdie, ktoré prinášajú informácie o dopadoch na životné prostredie a miestnu komunitu. Zvyšovanie životnej úrovne je jedným zo základných cieľov cestovného ruchu v regiónoch Slovenska. Zvládanie komunikácie s ľuďmi iného zmysľania a iných kultúr je výzvou, ktorá sa dá zvládnuť vhodnou prípravou a tréningom. Očakávaná návštevníkov závisia od marketingovej komunikácie regiónu smerom navonok. Poskytnutie čo najväčšieho množstva informácií je dobrou cestou pri riešení prípadných problémov. Rozvoj udržateľného cestovného ruchu napríklad aj formou ekoturizmu je spojený s environmentálnym cítením návštevníkov, ktorí sú k cestovaniu motivovaní na základe poznania miestnej prírody.

Spokojnosť návštevníkov vedie k predĺženiu pobytu, návratu do regiónu, prípadne k odporúčaniu známym. Za-

pojenie sa miestnych obyvateľov do tvorby udržateľného cestovného ruchu a ponuky služieb vedie k zvyšovaniu ich životnej úrovne. Dôležité je budovať cestovný ruch na základe stratégie rozvoja regiónu a to za neustálej koordinácie a kooperácie medzi všetkými zúčastnenými stranami.

Nakupovaním suvenírov a miestnych produktov podporujú turisti lokálnu ekonomiku a prispievajú k zvyšovaniu životnej úrovne miestneho obyvateľstva. Dôležité je, aby turisti venovali pozornosť svojim nákupom a overovali si pôvod zakúpených výrobkov. Lokálne remeslá môžu prežiť a prekvitať jedine v prípade, že cestovný ruch poskytne remeselníkom dostatočný odbyt ich produktov, či už sa bude jednať o poľnohospodárske produkty alebo upomienkové predmety. Návštevníci by sa mali zamerať na lokálne predajne, farmárov a remeselníkov, ktorých výrobky v sebe zahŕňajú aj pridanú hodnotu. Ekoturistické produkty sú zamerané na znižovanie negatívnych dopadov cestovného ruchu. Spokojní turisti zanechávajú v regióne dojem, že cestovný ruch má zmysel a je možné sa vyhnúť všetkým rizikám, ktoré so sebou toto odvetvie pri nekoordinovanom a svojvoľnom riadení môže priniesť. Predchádzanie všetkým negatívnym vplyvom, ktoré by mohli eventuálne nastať, je možné správne nastavenou marketingovou komunikáciou orientovanou k všetkým zúčastneným stranám a funkčným destinačným manažmetom vo všetkých oblastiach pôsobenia.

Problémová oblasť V. - **Etické správanie v oblasti poskytovania služieb - dlhodobý predpoklad udržania sa na trhu cestovného ruchu**

Jednou z najväčších výziev v etike v cestovnom ruchu je dodržiavanie etických princípov zo strany poskytovateľov turistických služieb. Ich činnosť je pod kontrolou predovšetkým zástupcov verejnej správy, ako aj miestnej komunity. Spoločným cieľom je udržateľný rozvoj regiónu. Úroveň a kvalita poskytovaných služieb sú prvordými atribútmi kvalitného produktu cestovného ruchu. Ďalšou dôležitou súčasťou je pravdivosť informácií, dodržiavanie podmienok cestovania a všetkých zmluvných podmienok medzi poskytovateľmi a účastníkmi cestovného ruchu. Ide o základné etické povinnosti, ktorých sledovanie má značný vplyv na popularitu regiónu ako celku. Dôležitá je profesionalita, ale aj autenticita pri poskytovaní služieb. Každý poskytovateľ si musí byť vedomý, že je súčasťou cestovateľského zážitku a podieľa sa na konečnom dojme z cestovania v regióne. Rovnako dôležitá je príprava všetkých poskytovateľov na kultúrne, etické, či religiózne rozdiely, s ktorými sa môžu

u návštevníkov v regióne stretnúť. Súčasný svet podlieha vplyvu globalizácie. Čoraz častejšími návštevníkmi v Európe sú obyvatelia ázijských krajín. Rešpektovanie ich cestovateľských tradícií, či náboženských zvyklostí je dôležitou súčasťou vyspelého produktu cestovného ruchu. V súčasnosti sa do popredia dostáva otázka bezpečnosti cestovania. Preventívne opatrenia týkajúce sa bezpečnosti a ochrany zdravia musia byť súčasťou praktických informácií pre návštevníkov, prípadne zmluvných podmienok.

Cieľovým segmentom ekoturizmu sú vzdelaní ľudia so sociálnym a environmentálnym cítením. Cestovanie je pre nich možnosťou spoznať cieľovú destináciu z pohľadu miestnych obyvateľov a zažiť autentické prostredie a tradície regiónu. Rešpektujú miestnu kultúru a zvyky a správajú sa tak, aby toto prirodzené prostredie nenašli. Už pred vycestovaním sú dostatočne oboznámení s právom a pravidlami cieľového miesta. Napríklad v podmienkach národného parku ide o vzájomné rešpektovanie sa prírody a jej návštevníkov. Špecifickými návštevníkmi sú hostia zo zahraničia, ktorí sa v ideálnom prípade snažia miestnym prispôsobiť naučením niekoľkých slovenských fráz a poznaním miestnej kultúry prostredníctvom histórie, kuchyne, či prírodného prostredia. Ekoturistické produkty sú zamerané na znižovanie negatívnych dopadov cestovného ruchu. Prípadné nepohodlie alebo obmedzenia vychádzajú z podstaty ekoturizmu a sú návštevníkmi plne rešpektované a dodržiavané tak, aby sa vyhli negatívnemu vplyvu na životné prostredie cieľového miesta. Destinačný manažment môže využiť publikovanie kódexov citlivého správania sa v chránenom území. Minimalizujú sa tak nepriaznivé vplyvy a dopady na životné prostredie.

3 SÚHRN

Slovenské regióny disponujú jedinečným prírodným a kultúrnym bohatstvom, čo ich predurčuje k tomu, aby sa mohlo v budúcnosti Slovensko stať zaujímavou krajinou z pohľadu turistov. Krajiny nie sú obmedzované pri vytváraní konkurenčnej výhody (Šira 2015) s cieľom zlepšiť svoje postavenie cez inovatívny a invenčný potenciál (Dúbravská, Šira 2015).

Vzhľadom na potenciál cestovného ruchu je možné vyrovnávať aj regionálne hospodárske a sociálne rozdiely. Príspevok poukázal na dôležitú úlohu kompetentných subjektov posilniť rozvoj produktov vidieckej turistiky, agroturistiky, ekoagroturistiky, lesoturistiky a zážitkového cestovného ruchu, ktoré na jednej strane využívajú prírodné, materiálne a ľudské zdroje, ale zároveň zacho-

vávajú kultúrnu identitu, ekologickú stabilitu a rozmanitosť fauny a flóry v regiónoch, čím prispievajú k trvalému udržateľnému rozvoju, hospodárskemu rastu, zamestnanosti a konkurencieschopnosti.

LITERATÚRA

1. Dubravská, M., Širá, E. (2015). The analysis of the factors influencing the international trade of the Slovak Republic In: *Procedia economics and finance*. Vol. 23 DOI:10.1016/S2212-5671(15)00569-9.
2. Gondova, M., Reed, T. – Tvrdoňová, J. (2000). *Rozvoj podnikania vo vidieckej turistike a agroturistike* (Praktický sprievodca pre podnikateľov). Nitra: Agentúra pre rozvoj vidieka.
3. Gučík, M. et al. (2006). *Manažment cestovného ruchu*. 1. vyd. Banská Bystrica: Slovak-Swiss Tourism.
4. Mokrišová, V. (2013). Faktory daňovo-odvodového systému determinujúce podnikateľské prostredie na Slovensku. In: *Ekonomika zemských zdrojov a využívanie a ochrana zemských zdrojov*. TU TUKE, FEBERG Košice. s. 57–66.
5. Sedlaková, I. (2015). Business crisis and ratio indicators. In: *Conference Proceedings of the 3rd International Scientific Conference „Marketing, Management, Trade, Financial and Social Aspects of Business“*. Košice PHF. s. 157–161.
6. Šimková, E. (2013). Sustainability in Tourism and Rural Areas. Gaudeamus Univerzta Hradec Králové.
7. Širá, E. (2015). Slovak food processing industry in the context of globalisation and integration tendencies In: *Polish journal of management studies*, Vol. 11, no. 1.
8. Zákon č. 503/2001 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.
9. Úvod do politiky súdržnosti EÚ 2014 – 2020. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/basic/basic_2014_sk.pdf
10. Pracovný dokument útvarov komisie - Správa o krajine za rok 2016 – Slovensko; V Bruseli 26. 2. 2016 SWD(2016) 93 final dostupné na: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_slovakia_sk.pdf
11. Medzinárodný cestovný ruch a jeho výsledky za rok 2015 a vyhladky na rok 2016. [online2016-04-08] Dostupné na: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_fitur_2016_hq_jk.pdf
www.unwto.org/facts
12. Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020. [online2016-04-08] Dostupné online na: [file:///C:/Users/Eva/Downloads/Strategia_materi_El%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/Eva/Downloads/Strategia_materi_El%20(6).pdf)